

Jogi lehetőségek a nehéz tehergépkocsik által okozott károkkal kapcsolatban

A nehéz tehergépkocsik komoly károkat okoznak a közutakban, az utak környékén lévő épületekben, valamint a környezeti, természeti értékekben. Ez a forgalom zavarja az utak mentén élő lakosokat, számos esetben komoly egészségkárosodást okoz. Azért is rendkívül aggasztó a helyzet, mert a legtöbb közút és a közvetlen környezete nem alkalmas a kamionforgalom befogadására: sok esetben a viszonylag keskeny, kis teherbírású és a lakóingatlanokhoz közel fekvő utakon haladnak ezek a járművek.

A károsodások miatt minden jól működő jogállamban bírósághoz lehet fordulni és a forgalom által okozott károk megtérítését lehet kérelmezni. Ez a lehetőség természetesen hazánkban is fennáll, ám a kártérítési felelősség megállapításának eljárásában több nehézség adódhat. Ezek leküzdéséhez kívánunk az alábbiakban gyakorlati tanácsokkal szolgálni.

1. Kártérítés

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 103. § (1) bekezdése kimondja, hogy a *„környezet igénybevételével, illetőleg terhelésével járó tevékenységgel vagy mulasztással másnak okozott kár környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kárnak minősül és arra a Polgári Törvénykönyvnek a fokozott veszéllyel járó tevékenységre vonatkozó szabályait (Ptk. 345-346. §-ai) kell alkalmazni.*” Ha fellapozzuk a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvének (Ptk.) hivatkozott rendelkezéseit, akkor a következőket találjuk: 345. § (1): *„Aki fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytat, köteles az ebből eredő kárt megtéríteni.”* A hazai környezetvédelmi jog az általános kártérítési felelősségnél szigorúbb felelősséget vár el a környezetveszélyeztető tevékenységek által okozott károkkal kapcsolatban, hiszen az ún. veszélyes üzemi felelősség körébe sorolja a hasonló eseteket, és ezzel kisebb lehetőséget ad arra, hogy károkozó mentesüljön a felelőssége alól. Az általános szabályok szerint elég lenne azt bizonyítani a kártérítés alól való mentesüléshez, hogy a károkozó *„úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható”*. A veszélyes üzemi felelősség, így a környezet veszélyeztetésével okozott károk esetén a károkozó viszont csak akkor *„mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni arra is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.”* Esetünkben tehát csak akkor mentesülhet a felelősség alól a károkozó, ha bizonyítja, hogy egy külső, elháríthatatlan ok (pl. a szomszédban zajló építkezés, csővezetékek lefektetése, vihar) és nem a közlekedés okozta a károsodást.

A jogi helyzet egyszerűnek tűnik tehát, mégis számos nehézséggel kell szembenézni. Első kérdésként felmerül, hogy **ki ellen** lehet kártérítési igénnyel fellépni, ki a károkozó? Elsőként az jutna az eszünkbe, hogy a nehéz tehergépjárművek okozzák a károkat, tehát az üzemeltetőiket, a fuvarozó társaságokat kellene beperelni. Nemigen lenne azonban bíróság, amely megállapítaná a fuvarozó társaság felelősségét, hiszen a kamionok – amennyiben nem tiltották őket ki a kérdéses útszakaszról – jogszerűen használják a közutakat. Az útszakaszról történő kitiltás, a forgalomkorlátozás, vagyis a károkozás megelőzése, a jogszerű állapotok megteremtése a közút kezelőjének feladata, ezért a kártérítési felelősség is inkább nála állapítható meg. Ezt a gondolatot erősíti meg a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény, melynek 34. §-a kimondja, hogy *„A közút forgalmi rendjét – ha jogszabály másképp nem rendelkezik – a közút kezelője alakítja ki.”*, a 35. § szerint: *„Az út kezelője a kezelői kötelezettségének megszegésével okozott kárt a polgári jog általános szabályai szerint köteles megtéríteni.”* Az út kezelője országos közutak esetében a Magyar Közút Kht. (teljes nevén: Állami Közúti Műszaki és

Információs Közhasznú Társaság), helyi közutak esetén pedig az illetékes önkormányzat, vagy az általa megbízott útkezelő társaság.

Mielőtt azonban rögtön bírósághoz fordulnánk a közútkezelők ellen, két okból is célszerű levélben fordulni a társaságokhoz. Egyrészt azért, mert így lehet felhívni a figyelmüket a károsító tevékenységre, forgalomkorlátozást, forgalomcsillapítást, sebességkorlátozást, vagy a nehéz tehergépjárművek adott útszakaszról történő kitiltását lehet kérelmezni tőlük. Az intézkedések következményeképpen megszűnhet vagy jelentősen csökkenhet a zavarás, károkozás. Másrészt a jogi felelősség megléte ellenére ténylegesen aligha tekinthetők a közútkezelők a probléma igazi okozóinak, hiszen az országos környezetpolitika hibáiról, a növekvő kamionforgalomról aligha ők tehetnek. A levélben érdemes kilátásba helyezni a kártérítési keresetet és amennyiben 30 napon belül nem születik válasz, vagy a válasz nem kielégítő, a panasz benyújtója bírósághoz fordulhat. Fontos, hogy mindig a tényleges károsult, esetleg több károsult együttesen indítson keresetet.

A következő kérdés, hogy **mit kell a bíróság előtt bizonyítani** a kártérítés megállapításához? A következőket: **a)** a kár meglétét, **b)** a károkozó magatartást, valamint **c)** az előző kettő közötti ok-okozati összefüggést.

a) A különböző károk, károsodások, zavarások bizonyítása nem egyszerű feladat. Először is vegyük számba, hogy milyen károk merülhetnek fel a nehéz tehergépkocsik forgalmával kapcsolatban. A felmerült kár a vagyontárgyakban bekövetkezett értékcsökkenést vagy a károkozás miatti többletkiadásokat jelenti. Ilyenek például a megrepedezett házfalak javításának költségei, a kipusztult növényzet értéke, a gyakoribb takarítás költségei, az egészségkárosodással kapcsolatosan felmerült költségek (gyógyszer, gyógykezelés költsége), az ingatlanok értékcsökkenése stb. Az elmaradt haszon azt a kárt jelenti, amely a károkozás miatti bevételkiesés értéke. Ilyen például az egészségkárosodás miatt kiesett munkabér, vagy a forgalom miatt nem folytatható tevékenységből (vendéglátás) származó jövedelem elmaradásának értéke. Létezik ún. nem vagyoni kár is, melynek bizonyítása még az előzőeknél is nehezebb. Esetünkben főként a forgalom által okozott életminőség-romlás, egészségkárosodás pénzben nehezen kifejezhető hatásait jelenti. A bíróság előtti bizonyítás elsősorban különböző dokumentumok (számlák, kimutatások, fizetési igazolások stb.) és szakértői vélemények beszerzésével történik. Az utóbbi bizonyítási eszköznek különösen nagy szerepe van a nem vagyoni károk „anyagivá tételében”, de gyakran alkalmazzák a ténylegesen felmerült károk értékének megállapításához is.

b) A károkozó magatartás bizonyításánál elsősorban arra érdemes törekedni, hogy a forgalom nagyságáról és összetételéről (tehergépjárművek száma, időbeli eloszlás stb.) legyenek adatok, ez elsősorban forgalomszámlálással érhető el. A forgalmi adatokról elvileg a közút kezelője is felvilágosítással szolgálhat, bár néha nem árt ellenőrző vizsgálatot végezni, illetve végeztetni. A károkozó magatartás bizonyításánál lényeges a jogellenes állapotot igazolni. Ehhez az szükséges, hogy valamely környezetvédelmi jogszabály megsértése, jogszabályban vagy hatósági határozatban rögzített határérték túllépése legyen igazolható. A közlekedésnél a leggyakoribb a zajvédelmi és a levegővédelmi határértékek túllépése (lásd. 280/2004. (X. 20.) Korm. rendelet a környezeti zaj értékeléséről és kezeléséről, 21/2001. (II. 14.) Korm. rendelet a levegő védelmével kapcsolatos egyes szabályokról és 14/2001. (V. 9.) KöM-EüM-FVM együttes rendelet a légszennyezettségi határértékekről, a helyhez kötött légszennyező pontforrások kibocsátási határértékeiről). Sajnos ezek bizonyítása kizárólag méréssel történhet, amely elég költséges. Az illetékes környezetvédelmi felügyelőségek hivatalosan is végeznek méréseket az ország egyes pontjain, ezek az adatok a nyilvánosság számára is hozzáférhetők, ám gyaníthatóan nem a károkozás helyszínének állapotát mutatják.

c) Talán a legnehezebb feladat a károkozó magatartás és a kár bekövetkezése közötti ok-okozati kapcsolat bizonyítása. Jóllehet számos tudományos értékű tanulmány foglalkozik a környezetszennyezés, ezen belül a nehéz tehergépkocsik forgalma és a különböző károk, egészségi ártalmak közötti összefüggésekkel, a bíróság azonban kizárólag az ilyen általános

tanulmányok alapján nem valószínű, hogy meg tudja állapítani a kártérítési felelősséget. Szükség van tehát a konkrét eset összefüggéseinek bizonyítására, például repedések esetén statikai szakértő állásfoglalására, egészségi ártalmak esetén orvosi zárójelentésre, látleletre, amelyből kitűnik, hogy a nehéz tehergépkocsik okozta szennyezés, illetve zavarás felelős a leromlott állapotért.

Fontos megjelölnünk azt is, hogy milyen időponttól kezdve kérjük a kártérítést. A Ptk. erről a következőket tartalmazza: „360. § (1) A kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes.” Ez azt jelenti, hogy egyszeri károkozás esetén attól az időponttól lehet kérni a kártérítést, amikor a kár bekövetkezett, folyamatos károkozás esetén pedig akkor, amikor a károk felmerülése elkezdődött (tehát nem rögtön attól, hogy elkezdődött a kamionforgalom, hanem amikortól először lehetett tapasztalni a károsodást).

2. Veszélyeztető magatartástól való eltiltás

A Polgári Törvénykönyv 341. §-a kimondja, hogy: „Károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, akinek részéről a veszély fenyeget, tiltsa el a veszélyeztető magatartástól, illetőleg kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére.” Ezt a lehetőséget akkor célszerű igénybe venni, ha előre láthatóan és bizonyíthatóan fennáll a károsodás veszélye, de ténylegesen még nem, vagy csak csekély mértékben merült fel kár. A kártérítésnél leírtak szerint kell igazolni, hogy jogellenes károsító magatartás tapasztalható, részletesen le kell írni, hogy mely környezetvédelmi jogszabályok, határértékek sérülnek. Szintén bizonyítani kell, hogy a magatartás további folytatása tényleges károkat fog okozni. A bizonyítás szakértői vélemények és olyan esettanulmányok beszerzése révén lehet a leghatékonyabb, amelyek hasonló esetben bekövetkezett károsodások tényét igazolják.

A veszélyeztetéstől való eltiltás iránt indított pereket megelőzően is javasolt levelet írni a közútkezelőnek, hogy a károsodás megelőzéséhez, a veszélyeztetés megszüntetéséhez szükséges intézkedéseket (pl. a nehéz tehergépjárművek kitiltása, időbeli forgalomkorlátozás, sebességkorlátozás) haladéktalanul tegye meg. Pert indítani kizárólag a levél eredménytelensége esetén célszerű.

A környezetveszélyeztető magatartás abbahagyása iránti intézkedésekre (forgalomkorlátozás, forgalomcsillapítás) kötelezést az illetékes területi felügyelőségtől is lehet kérelmezni.

A környezetvédelmi érdekek képviselőit feljogosított civil szervezetek a környezetvédelmi törvény 99. § (1) bekezdése szerint környezetveszélyeztetés, környezetszennyezés vagy környezetkárosítás esetén jogosultak fellépni, és

„a) állami szervtől, helyi önkormányzattól a megfelelő, hatáskörébe tartozó intézkedés megtételét kérni, vagy a

b) környezethasználó ellen pert indítani.”

A civil szervezetek az általuk indított perekben kérhetik a bíróságtól, hogy a környezethasználót tiltsa el a veszélyeztető magatartástól és kötelezze a károsodás megelőzéséhez szükséges intézkedések meghozatalára. Lényeges, hogy a társadalmi szervezeteknek az alapszabály, illetve az alapító okirat csatolásával igazolniuk kell, hogy a környezet védelme érdekében jöttek létre.

Szintén lehetőség van az ügyészhez fordulni, hiszen a környezetvédelmi törvény 109. § (2) bekezdése alapján „környezeti veszélyeztetés esetén az ügyész... ..jogosult keresetet indítani a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.” Amennyiben tehát az ügyész számára nyilvánvalóvá tudjuk tenni, hogy a környezet veszélyeztetése és károsodás veszélye áll fenn, keresetet indít a veszélyeztető ellen. Ez esetben a bizonyítás feladata az ügyészt terheli, de a kereset megindításához alaposan meg

kell ismertetni vele a tényeket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy egy ügyészi felszólító levél és a keresetindítás lehetőségének felvetése a hagyományos környezeti problémák (pl. veszélyes hulladék elhelyezés, levegőszennyezés) esetén meglehetősen hatékony.

3. A jogi eszközök igénybevételének költsége

Költségek alapvetően a bírósági eljárás megindításakor és per folyamatában merülnek fel. A közútkezelőnek írt levelek esetén illetéket természetesen nem kell fizetni, így már csak ezért is érdemes mindig ezzel indítani a folyamatot.

A peres eljárás esetén meg kell fizetni a perköltséget, melybe minden olyan költség beletartozik, amely a perrel kapcsolatosan merül fel (eljárási illetékek, szakértői díjak, helyszíni szemle díja, ügyvédi munkadíj, ügyvéd készkiadásai, tanú készkiadásai stb.). A perköltséget végső soron – néhány apró kivételtől eltekintve – a pervesztes fél fizeti, azonban annak előzetes megfizetése, előlegezése a kérelmet előterjesztő (eljárási illeték), a bizonyítási indítványt tevő (szakértői költség) és az ügyvédi képviselőt igénybe vevő fél (ügyvédi díjak, költségek) felelőssége. Ezért érdemes legalább nagyságrendileg tisztában lenni az anyagi terhekkel.

A perköltség mértéke – tekintettel számos összetevőjére – igen széles skálán mozoghat. Általában megállapítható, hogy minél nagyobb a perben vitatott érték (pertárgyérték), kártérítés esetén például az igényelt összeg, és minél bonyolultabb a bizonyítási eljárás, annál magasabb összegű a perköltség.

A pertárgyérték határozza meg például az eljárási illeték összegét, amelyet a keresetlevél benyújtásakor illetékbélyegen le kell róni. Az illeték mértéke kártérítésnél, első fokú eljárásban például az igényelt összeg 6%-a, de legalább 7000 és legfeljebb 900 ezer forint. Egy 1 millió forint pertárgyértékű perben tehát 60 ezer forint illetéket kell leróni. Lényeges, hogy egyebek mellett a társadalmi szervezetek és az alapítványok személyi illetékmentességet élveznek. Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény tartalmazza az illetékmentesség és az illeték előlegezése alóli mentesség (illetékfeljegyzési jog) további eseteit.

A szakértői költségeket a bizonyító félnek kötelessége előlegezni. A díj mértéke elsősorban a kérdés bonyolultságától függ. Néhány 10 ezer forintra egészen a milliós összegekig terjedhet. Egy átlagos bonyolultságú környezetvédelmi szakértői díj 100–200 ezer forintra rúg.

Annak érdekében, hogy a per kimenetele a jogi szakkérdésekben való járatlanság miatt ne alakuljon kedvezőtlenül, érdemes ügyvéd segítségét igénybe venni, amely természetesen további költségekkel jár. Az ügyvédi munkadíj összege is több tényezőtől, elsősorban a pertárgyértéktől függ. Az ügyvédek gyakran sikerdíjas rendszerben állapodnak meg az ügyfeleikkel, amely azt jelenti, hogy pervesztesség esetén egy kisebb alapdíjat, győzelem esetén viszont egy komolyabb összeget (általában néhány százezer forintot, különösen nagy értékű pereknél akár 1 millió forint feletti összeget) kell kifizetni.

A keresetben költségmentességet kérhet a bíróságtól az a fél, aki jövedelmi vagy vagyoni viszonyai folytán a perköltséget fedezni nem tudja. A bíróság a jogszabályi feltételek figyelembe vétele és mérlegelés után teljes vagy részleges költségmentességet állapíthat meg, amely jelenthet illetékmentességet, mentességet a költségek előlegezése alól és egyéb kedvezményeket.

Budapest, 2006. május

*A Levegő Munkacsoport megbízásából készítette:
dr. Bendik Gábor*